

ПРАВOTO

В ЕРАТА НА СВРЪХТЕХНОЛОГИИТЕ

Новите научни открития отправят предизвикателство и към света на правото. Разговаряме с д-р СТОЯН СТАВРУ, за да разберем повече! ИНТЕРВЮ: Д-Р ВЛАДИМИР БОЖИЛОВ

ДНЕС ПО ПЪТИЩАТА ВЕЧЕ ИМА КОЛИ, способни да се движат напълно автономно. Един от най-горещите спорове обаче е кой носи отговорността, ако с тях възникне пътнотранспортно произшествие? Този и други въпроси достигат границите на съществуващото право. За да разберем как науката влияе върху правото и обратно, се срещаме с д-р Стоян Ставру. Той е завършил специалност „Право“ в Софийския университет, където по-късно защитава и докторска степен по гражданско и семейно право. От 2010 г. е преподавател по биоправо в Нов български университет и в СУ. През 2015 г. защитава втора докторска дисертация по философия на тема „Човешкото тяло между възплътеността и конвенцията. Съвременни перспективи“. Д-р Ставру е основател на Професионален сайт „Предизвикай правото!“ (*Challengingthelaw.com*), лектор на редица научни и научнопопулярни форуми и експерт в областта на медицинското и биоправото.

Д-р Ставру, къде е пресечната точка между правото и науката? Правото много често стига до определени граници, отвъд които стои въпросът „Защо?“. Например защо

е забранено заместващото (*сурогатното*) майчинство в България, за разлика от Украйна, Беларус, Казахстан, Гърция, Великобритания. Отговорът няма да намерим нито в Семейния кодекс, нито в който и да е било друг нормативен акт. Зад тази забрана всъщност стои определена обществена нагласа към дадени социални явления, в случая – към отговора на въпроса коя жена следва да бъде майка на едно дете. Именно тази връзка между науката и правото ме привлича към философията. Правото регулира, а философията ни позволява да потърсим смисъла зад закона.

Как се променя правото в днешното технологично общество? Правото е инструмент. Важни са обаче съображенията на този, който забранява чрез него, в случая – на законодателния орган, който е представител на нас, хората, като общност. Най-често въпросът е дали обществото трябва да подкрепи определено социално явление – като сурогатното майчинство, например. Мотивите на законите би следвало да съобразяват нагласите на обществото. А при обсъжданията в обществото се появяват

ФОТОГРАФИИ: ТОНИ ТОНЧЕВ, GOOGLE/WIKIMEDIA COMMONS; НИНА МАТЮЗ/WIKIMEDIA, ПИТЪР ШУЛЦ/WIKIMEDIA

Кадър от миналогодишната Робокупа по футбол в Лайпциг, Германия. Напредъкът на роботиката изисква нови регулации, които предизвикват правото

огромен брой гледни точки – религиозна, научна, философска, социална и т.н.

Технологиите често променят правото, като го предизвикват. Добър пример за това е асистираната репродукция. На практика тя предоставя на човек възможността да създаде свое потомство, без да изгражда семейство с друг партньор. В този смисъл днес разграничаваме правото на семейство и правото на родителство. Най-просто казано, Вашето право да сключите брак с дадено лице е различно от правото Ви да станете родител. Поради тази причина можете да изберете да реализирате само едното от тези права, без задължително да приемете и другото.

В България въпросът кой може да ползва от асистирана репродукция не е изяснен изцяло, тъй като при посочването на правоимащите лица в закона се използва изразът „лица, търсеци асистирана репродукция“. Означава ли това, че едно-единствено лице (*без партньор*) не може да се ползва от методите на асистираната репродукция? Тук се отваря и друга огромна и важна тема: дали хората с увреждания имат право на асистирана репродукция, или тази възможност следва да им се откаже? В случая на хора с увреждания е възможно увреждането да бъде предадено генетично на децата. Тогава редно ли е да обричаме деца на страдание, като подпомогнем съответните индивиди да станат родители? Единният вариант, който технологиите предлагат

гат, е да се извърши генетична селекция – това е неприета в момента форма на евгеника, при която манипулирате ДНК на конкретния човек. Друг вариант е забрана за репродукция на хората с увреждания, но това решение днес е неприемливо.

Известен е случаят в САЩ, при който двама глухонеми родители са избрали с помощта на асистирани репродукция да създадат дете, като са поискали и извоювали правото то да бъде глухонямо. Причината е, че според родителите това не е увреждане. Тук възниква нов правен въпрос: ако дадена двойка съзнателно избере детето им да има увреждане, това дете има ли право в последствието да поиска обезщетение от родителите си за своите страдания от това, че трябва да живее с генетично обусловено заболяване през част или през целия си живот?

Тогава къде следва да свърши свободата на отделния индивид?

Точно тези въпроси вълнуват правото и етиката. За мен етиката е като работилница за изработване и експериментирание с различни методи и подходи. Решенията, получили мнозинство или обществен консенсус, достигат до правото. Но къде е ролята на обществото, което трябва да вземе решението и да ограничи индивидуалната свобода? Има решения, които не могат да бъдат индивидуални – като например навлизането на нанотехнологии, или на генно модифицираните храни. След като веднъж те навлязат в околната среда, няма как да се контролира кой индивид ще бъде повлиян от тях, ефектът е върху всички. От тази гледна точка подобни решения следва да се вземат на ниво общество. Затова е важно всички представители на отделните групи в обществото да участват в дебатите по подобни въпроси.

Как може един млад българин да участва днес в такъв дебат?

За съжаление възможностите са малко. Повече хуманитарни специалисти се занимават с такива теми, в сравнение с експерти по фундаментални науки. Самият аз съм организирал над 20 дебати, свързани с биоетиката и биоправото. От 2012 г. сме реализирали четири национални конференции с участието на най-различни специалисти, през тази година пред-

Днес правото на родителство и правото на брак са разделени, дори можете да станете родител без партньор. Въпросът за сурогатното майчинство обаче все още е регулиран различно в различните държави

стои да реализираме пета. Докладите от всички конференции са заснети и свободно достъпни в интернет. Желанието ми е в тези събития да се включат учени от всички научни направления, за да могат да чуят обратна връзка помежду си. Например хуманитаристите често са отделени от колегите си, работещи в областта на природните науки, тъй като рядко участват в експерименталните научни изследвания. Методологията също е различна, поради което има известно скъсване между отделните дисциплини. Някога философията е била обединение между всички науки, днес обаче, поради изключително голямата сложност на научните знания, това рядко е факт.

Споделете повече за това как

предизвиквате правото във вашия сайт?

Професионалният сайт „Предизвикай правото!“ започна през 2010 г. по-скоро като личен блог. Постепенно той еволюира и днес вече сме над 50 автори, които пишем, водени изцяло от ценностите, в които вярваме. Вече имаме над 400 статии, посветени на трудните въпроси в правото. Кой са те? Това са въпросите, които нямат еднозначен отговор. Да, основният смисъл на правото е да даде ясен и еднозначен отговор. Ако правото не може да го направи, то няма как да изпълни своята регулативна функция, няма как да създаде предвидимост и сигурност. Наличието на твърде много условности делигитимира правото. Точно обратното, впрочем, важи за философията. Тя не дава решения, а проблематизи-

За или против ГМО? Както мненията в обществото, така и правните рамки в различните държави са разделени по въпроса..

„Съществуват решения, които не могат да бъдат индивидуални – като например навлизането на нанотехнологии или ГМО“

Днес автономните коли са готови за нашите пътища. Но дали правото е готово за тях и кой носи отговорността при инцидент?

ра съществуващи решения в правото. Ако се върнем на заместващото майчинство и неговата забрана, веднага можем да попитаме: „Защо?“. Това е един вид „взривяване“ на правото отвътре, срещу което, както можете да се досетите, често има съпротива. „Предизвикай правото!“ се цели именно в осмислянето на юридическите разрешения чрез тяхното провокиране и контекстуализиране. Юристите често имат проблеми с интердисциплинарността, въпреки че се намесват и регулират всички сфери на живота.

Защо понякога правото е неразбираемо?

Ще отговоря с пример от биологията. Тя организира определени обекти, които иначе са подвластни на ентропията, и ги превръща в части от живи същества. По същия начин правото се опитва да организира социални взаимодействия и да ги превръща в обществен ред. Това е основната функция на правото, затова то трябва да се спазва дори тогава, когато ни се струва неразбираемо. В Римското право съществува сентенцията: „Dura lex, sed lex“ т.е. „Лош закон, но закон“. Законът може да не е най-добрият, но просто трябва да се спазва, колкото и да го проблематизираме.

Как напредъкът на роботиката ще промени правото в бъдеще?

Огромна тема, която е все по-актуална, след като на 30 май миналата година бе анонсирана, а през февруари беше приета от Европейския парламент регулация на роботиката в гражданското право - включително във връзка с т. н. самоуправляващи се автомобили. Оказа се, че те трябва да имат и етичен модул. Това означава, че инженерите трябва да програмират реакциите на автомобила в ситуация на катастрофа. Кой да пострада и кой да бъде максимално предпазен – дали шофьорът, или невинен преминаващ пешеходец, или водачът на друга кола? Ами ако пешеходецът е майка с дете, а в другата кола също има бебе? В реална ситуация днес водачите на автомобили реагират многократно по-бавно от машини и не могат да рационализират своите решения. В случая на автономни машини обаче, ще трябва да се определят правила на реакция и критерии за избор. Ето тук възниква въпросът за отговорността – истинско предизвикателство пред правото! 🇪